

'Östjudisk' integration i Sverige

BOKRECENSION • BOOK REVIEW

DOI: <https://doi.org/10.30752/nj.152130>

Carl Henrik Carlsson, *Integration mot alla odds? En longitudinell kohortstudie av östjudars barn i Sverige, 1880-1920*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala Jewish Studies 2. ISBN 978-91-513-2158-5. 165 s.

Artonhundratalet såg stora migrationsvågor från och inom Europa. Två miljoner judar från Tsarryssland emigrerade till bland annat USA och Brasilien men uppemot 4 000 kom till Sverige. Det är integrationen av barnen till dessa invandrare som historikern Carl Henrik Carlsson undersöker i detta verk. Inte sällan bemöttes judiska invandrare från östra Europa av vad Carlsson benämner som 'östjudefobi', vilket är en selektiv antisemitism riktad mot så kallade 'östjudar'. Carlsson tar sig an en totalundersökning av alla barn födda till 'östjudiska' föräldrar mellan åren 1865 och 1880, vilket ger en undersökningspopulation bestående av 857 individer – 434 män och 423 kvinnor. Syftet som anges inledningsvis är att 'undersöka och analysera integrationen i Sverige av barnen till alla så kallade östjudar (judar från det ryska tsarimperiet) som bodde i Sverige den 31 december 1880' (s. 13). Carlsson klargör även att 'huvudsyftet med denna undersökning inte är att fördjupa teoribildningen kring integration utan att med en gedigen empiri och med en utarbetad metod besvara ett antal frågor om integrationen av undersökningspopulationen'

(s. 17). Boken består av fjorton kapitel, samt förord, engelsk sammanfattning och en bilaga om uppbyggnaden av författarens databas Judarna i Sverige 1880. Det längsta är inledningskapitlet (14 sidor) och det kortaste är delundersökning 8 (2 sidor), vilket berör övergång till reformjudendom och sionistiskt engagemang; detta kapitel består framför allt av reflektioner kring svårigheten i att undersöka ämnet (särskilt kvantitativt) på grund av bristen på källor. Dessutom innehåller boken 37 tabeller, vilka överlag är tydligt konstruerade och ger lättöverskådlig information till läsaren. Boken är alltså mycket koncis, till stora delar deskriptiv och detaljfokuserad samtidigt som den undviker onödiga utsvävningar.

I inledningskapitlet ges läsaren en initierad diskussion om integration och en ingående beskrivning av studiens grundliga metod. Begreppet integration delas här upp ekonomiskt, socialt, kulturellt och politiskt. En smärre invändning är att det kunde ha varit intressant att även diskutera att mindre bemedlade individer på vissa sätt hade det lättare att integreras på ett socialt och kulturellt plan, vilket framhållits av exempelvis historikern Todd M. Endelmann, då fattiga judar och kristna möttes mer i vardagen (2017, 317 ff.), medan välbeställda familjer ibland hade svårt att bli accepterade i 'finare' sammanhang (något som framhållits av exv. Mosse 2002).

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Själva undersökningen bygger på studiet av en uppsjö primärkällor och online-databaser och tydliggör vilket grundligt empiriskt arbete som ligger bakom boken. Studien är uppdelad i tio delstudier: de första tre undersöker migrationsmönster (övergripande, i Sverige och bosättningsmönster i USA), vilket bland annat visar att män var klart överrepresenterade bland de som valde att utvandra till USA. Det framkommer även att majoriteten av den undersökta gruppen som stannade i Sverige valde att flytta från de landsortsstäder där de var uppvuxna till landets två största städer. Intressant är att Carlsson visar att de som flyttade in till dessa städer sällan bosatte sig i vad som brukar framhållas som 'judiska' stadsdelar: Södermalm i Stockholm och Haga i Göteborg. När det gäller emigranter till USA visar Carlsson att undersökningsgruppen generellt sökte sig till platser med stor judisk befolkning (såsom New York) snarare än att följa ett generellt 'svenskt' bosättningsmönster. Delundersökningarna fyra och fem avhandlar ekonomisk integration och visar exempelvis att det generellt gick bättre för de som stannade i Sverige än de som utvandrade till USA, samtidigt som det bekräftas att majoriteten blev verksamma i andra yrken än sina föräldrar. Den sjätte delstudien undersöker representation såväl i samhället som stort som i judiska församlingar: några framgångsrika individer fick positioner i exempelvis stadsfullmäktige medan det dröjde länge innan 'östjudar' fick positioner inom församlingarna i Stockholm och Göteborg (Karlskrona och Norrköping nämns enbart i förbifarten) liksom i Malmö – vilket Carlsson framhåller, med rätta, som mer förvånande. Delundersökning nummer sju undersöker konversion till kristendom, vilken var låg – enbart två procent av undersökningspopulationen. Delstudie åtta berör som nämnt övergång till reformjudendom och sionistiskt engagemang. Den nionde undersöker släkt-namnsbyte med det intressanta resultatet att

många bytte från slaviska till tysk-/jiddisch-klingande namn och är det kapitel som mest berör östjudefobi. Slutligen undersöks äktenskapsmönster. Några av de viktigaste resultaten är jämförelserna mellan de som stannade i Sverige och de som utvandrade. Den övergripande slutsatsen är att ekonomisk, social och kulturell integration gick relativt smidigt i Sverige medan politisk integration släpade efter.

Inledningsvis målas generella olikheter upp mellan 'östjudar' och 'västjudar' (s. 13). Carlsson framhåller dock vid flera andra tillfällen det problematiska i att framhärda i en sådan dikotomisering. Som Carlsson påpekar är idén om att 'västjudar' var välbärgade och 'östjudar' var fattiga missvisande: det är 'de framgångsrika som syns och man riskerar att glömma bort att det också fanns många fattiga och en stor medelklass' (s. 75) bland så kallade 'västjudar'. Den viktiga problematiseringen av dikotomin 'östjudar' och 'västjudar' finns alltså återkommande i boken, men riskerar att hamna i sky-mundan på grund av den frekventa användningen av de båda begreppen i den övriga framställningen.

Genomgående för undersökningen är att Carlsson intar en kritisk position gentemot resultaten och är noga med att framhålla studiens begränsningar. Detta förhållningssätt gör att författaren inte drar några förhastade slutsatser, men medför bitvis att författaren är något för försiktig i analysen av resultatet av sin empiriska undersökning. Det är dock många gånger den här typen av grundliga empiriska studier som det refereras till under lång tid.

Sammanfattningen är rak och tydlig och samlar upp resultaten som frambringats av delundersökningarna men jag saknar en sammanfattade slutsats av hela undersökningen, snarare än den redovisning som läsaren nu ges. Likheter med 'första vägen' av judisk invandring hade med fördel kunnat framhållas här, men framför allt saknas en återkoppling till ett

forskningsläge. De studier som utgör det svenska forskningsläget tas upp 'i de delundersökningar där de är relevanta' (s. 22), men överlag hade tidigare forskning kunnat avhandlas mer djupgående. Vi får i inledningskapitlet veta att det finns viktiga studier för andra länder i Norden men inte vad de har kommit fram till. Likaså att det för 'länder utanför Norden finns åtskilligt skrivet om judisk integration i olika länder' (s. 22), men vi får inte veta något om resultaten av dessa åtskilliga studier. Denna knapphändiga behandling av tidigare forskning baserar Carlsson på att 'ingen longitudinell studie liknande den föreliggande veterligt genomförts' (s. 23). Ibland (exv. s. 109), möjligtvis som en konsekvens av utelämnandet av internationell forskningslitteratur, domineras referenserna till författarnas egna verk. Boken kräver alltså betydande förkunskaper hos läsaren och gör det därmed svårt för de som inte är experter på judisk integration att sätta in boken i ett nordiskt eller internationellt forskningsläge och väga resultaten mot tidigare forskning. Även om valet av det koncisa framställningssättet gör

att de större sammanhangen inte kommer med alla gånger ges oftast tillräcklig kontextuell information för jämförelser med majoritetssamhället. Boken ger alltså, trots invändningarna mot behandlingen av forskningsläget, för det mesta tillräckligt med information för läsare som inte är insatta i ämnet för att förstå det svenska sammanhanget, och rekommenderas därför att läsas av de som är intresserade av såväl judisk invandring från östra Europa som judisk integration i Sverige. Studien fördjupar vår kunskap om inte bara integrationen av 'östjudars' barn utan också om judiskt liv i Sverige kring sekelskiftet 1900 överhuvud. ■

JENS CARLESSON MAGALHÃES

Doktorand i historia vid Göteborgs universitet

Referenslitteratur

- Endelman, Todd M. 2017. 'Assimilation and assimilationism', in *The Cambridge History of Judaism, Vol. 8, The Modern World, 1815–2000*, ed. Mitchell B. Hart & Tony Michels, 312–36 (Cambridge: Cambridge University Press, 2017).
- Mosse, Werner E. 2002., *The German-Jewish Economic Élite 1820–1935: A Socio-Cultural Profile* (Oxford: Clarendon Press, 2002).